E. M. 1939

Fig. 1. Agger. Ydre, set fra Sydvest.

AGGER KIRKE

REVS HERRED

Agger Sogn regnedes tidligere til Hassing Herred[1], og var oprindelig selvstændigt Pastorat, men vistnok 1751 blev det *Anneks* til Vestervig[2].

Den tidligere *†Kirke,* der nu er opslugt af Havet, ejedes o. 1630 og 1666 af Kronen[3], men overgik ved Skøde af 12. Oktober 1695 til Cornelia Bickers til Vestervig[4], hvilket Gods den siden fulgte.

Den nuværende Kirke er opført 1838 dels for Midler, som var indkommet ved en Landsindsamling til de skadelidte i Agger Sogn i Anledning af Stormfloden 1825, dels ved private Tilskud. Den overgik til Selveje 1. April 1915.

I Sognet ligger *Tyborøn Kirke,* der er opført 1908 (Arkitekt Hother Paludan).

Den *nuværende Kirke* er bygget Øst for Øster Agger By, som ligger nordligt i Sognet, der omfatter den øde Aggertange mellem Limfjorden og Vesterhavet.

Kirkegaarden er endnu en ubeplantet Græsmark og hegnes mod Vest af et Stendige, mod Nord af Træstakit, mod Øst og Syd af moderne Murstensmur. I Vestsiden er der Indkørsel med Granitstolper.

Den 1838 opførte Bygning, der er orienteret efter gammel Kirkeskik, bestaar af et udelt Langhus med et lille Vaabenhus foran Vestdøren. En Metalplade, »forsynet med Hs. Majestæt Kongens Navneciffer og Datum« blev nedlagt under den første Sten »i Midten af Kirkens østre Endemur«[5]. Murene er af gule *Mursten* (23 × 10—11 × 5—5,5 cm) med uprofileret Sokkel og dobbeltfalset Gesims. I hver Langside findes fire rundbuede Vinduer. Over Vestgavlen, der har glatte Kamme, er rejst en korsprydet Klokkekam, beklædt med nye Brædder, hvorunder der i Murfladen er et uregelmæssigt fordybet Kors. Over Vaabenhusets rundbuede Vestdør er anbragt Frederik 6.'s Navneciffer og Aarstallet 1838, af Smedejern; paa Gavlen sidder et Trækors. Baade Vinduernes Træ-Karme og Dørfløjene stammer fra Opførelsestiden.

Bygningen staar nu hvidkalket med rødt Tegltag, som er afvalmet over Østenden; Træværket er brunmalet. Det Indre har Loft af tætliggende, graamalede Fyrrebjælker.

Den *tidligere †Kirke* laa paa en Brink syd for Vester Agger By (sml. Fig.8). Om dens Alder og Udseende kan kun sparsomme Oplysninger hentes fra Regnskaber og ældre Beretninger. Regnskabernes Omtale af Reparationer med Mursten, Bly og Straatækning samt Fornyelse af Klokkestabel viser, at Kirken har været en beskeden, kullet Bygning med blyhængt Kor og straatækt Skib (Vaabenhus omtales ikke); om man af et Indkøb 1648 paa 350 Mursten tør slutte, at Kirken udelukkende har været bygget af dette Materiale, er vel usikkert; snarest har den som de gotiske Bygninger i Lild (S. 183) og Lodbjerg (S. 595) bestaaet af Munkesten og Havsten; men Tilstedeværelsen af den romanske Døbefont synes at bekræfte en forvirret Meddelelse hos Moldrup og Thura[6] om, at ogsaa denne Kirke har haft en Forgænger.

Kirken omtales første Gang 1573 som meget bygfalden og taglam[7]; 1598 modtog Jens Mogensen et Missive om, at alle de Kirker i Revs Herred, som var ved Forraad og Formue, efter Evne skulde komme Agger til Hjælp[8]; i første Halvdel af 1600'erne giver Regnskaberne Oplysninger om Reparationer: 1632 arbejdede to Murmestre i 6 Dage paa Sydsiden; de nedtog det sydøstre Hjørne og satte det op igen; 1640 blev Kirken delvis fuget, 1648 fik Anders Murmester af Tisted Betaling for at opmure og forbedre Vestenden baade ud- og indvendig; der købtes 350 Mursten i Aalborg. 1650 blev Korets Sydside opmuret og ellers Kirkens Mur paa den søndre Side og østre Ende forbedret. 1660 fik Kirken nye Vinduer med Glar, Bly og Jernstænger. De udførlige Regnskaber om Tagene og deres Istandsættelse viser, at især Straataget har haft vanskeligt ved at modstaa det barske Klima: 1634 fik en Tækkemand 20 Sk. for at bøde Taget, 1635 betaltes Vognleje for Møntørv, 1637—38 omtales Simer til at sy Taget med, »som kom paa Kirken paa begge Sider«; en Tækkemand med Pligtsfolk oplagde Taget. 1650—52 oplagdes 12 Læs Straatag,

og der ydedes Betaling for at grave, age og lægge Møntørv, 1656 blev hele Nordsiden tækket, 1660 gik der igen 12 Læs Straa til Sydsiden og 1674 lige saa meget til Nordsiden. 1668 repareredes Korets Blytag. 1685—86 indkøbtes Spær og Stenlægter »af Aarsag, at en Mand af Norge, Mikkel Madsen af Grimbsted, barnefødt her i Sognet, har foræret Tagsten til at dække Kirken med«; 1690 indkøbtes 3000 Tagsten.

†*Klokkestabler*. 1633 købtes Tømmer til »Klounsen«, 1641 »færdedes« det af en Tømmermand. 1654 opsattes et nyt Klokkehus og 1674 købtes 9 Træer til Klokkehuset. 1693 fornyes Klokkehuset igen (Rgsk.).

†*Benhus*. Tømmer indkøbtes 1632 for 5½ Mark samt ½ Tylvt Savdeller for 4½ Mark. Snedkeren fik 7½ Mark for at »ophugge« Benhuset (Rgsk.).

Det skarpe Klima var ikke blot haardt mod Kirken; voldsomme Sandstorme havde efterhaanden forvandlet det eengang frugtbare Land til gold Jord, og Havet gnavede stadig af Kyst og Brink; ved Aalum (i Sognet), »hvorfra Egebjælkerne, som ligger over Koret, skal være hugne og tagne, ligesom Spændetræerne af Eg« (Bendix), saa man saaledes Egestød paa indtil 2 Fod i Diameter, staaende i deres naturlige Stilling med Rødderne i den lerede Grund[9]. 1695 laa Kirken 1000 Alen fra Havet, men 1760 maaler Moldrup Afstanden til knap 100[10]. Ved Stormfloden i Februar 1825 blev Banken, »hvorpaa Kirken staar, saa vidt bortskyllet, at det ene Hjørne af Kirkegaardsdiget er nedfaldet og Liigkisterne lade sig tilsyne. Fra Kirken selv til Havbanken er nu ikke 50 Alen« (Bendix). 1829 indstillede Biskoppen til Kancelliet, at Kirketjenesten indtil videre blev ophævet, og skønt Kongen ved et Besøg 1830 tillod Aggerboerne at benytte Kirken i roligt Vejr, blev den dog 1831 erklæret for uskikket til Gudstjeneste, da den samtidig undermineredes af en Kilde, der mentes at komme fra Flade Sø. 18. Marts 1832 holdt man for sidste Gang Tjeneste i Kirken, og den henlaa nu som Ødekirke. »Kirkegavlen var kun nogle Skridt fra Havbrinken ... Hele Kirkegaarden var overfyget af den hvide Havsand. Kirken selv var synligen sunken. Muren var revnet til Armstykkelse, Taget meer end halvt afrevet«[11]. 1834 blev den solgt til Nedbrydning, og Menigheden maatte herefter søge Vestervig Kirke. Under en Stormflod i Januar 1839 forsvandt de sidste Rester af Bygningen, »men endnu et Aars Tid eller to efter saae man Ligkisterne og de dødes Hjerneskaller og Ben fra Kirkegaarden stikke frem af den høje Bakke«[12].

INVENTAR

†*Alterklæde* af stribet Tøj, anskaffet 1647 (Rgsk.).

Altertavlen, paa Træbord, er et moderne Maleri, Kristus og Peter paa Genesareth Sø, malet af Fru Mulvad, Vestervig, og opsat 1880. Et tidligere

E. M. 1939

Fig. 2. Agger. Alterkalk (S. 670).

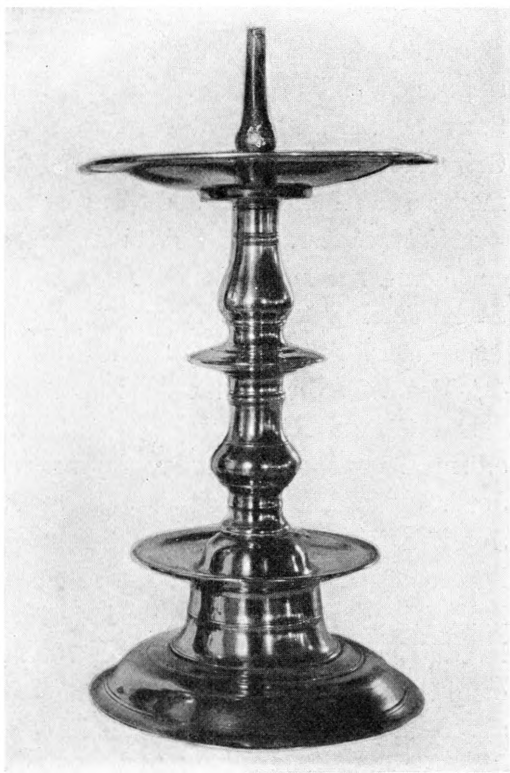

E. M. 1939

Fig. 3. Agger. Alterstage (S. 670).

†Billede, forestillende Peters Fiskedræt, var malet af Fru Ingemann og skænkedes Kirken 1841; 1877 omtales det som meget ødelagt (Engelhardt). Over Altertavlen hænger en enkelt snedkret, kvadratisk Himmel fra 1600'erne, med firdelt Underside, i hvis Midte en Roset og langs Kanterne udsavede Nedhæng.

Altersølv. Kalk (Fig. 2), sengotisk, fra o. 1500. Foden, med Perlestav paa Standkanten (som Arup fra 1505, sml. S. 212), har seks halvcirkelformede Tunger; paa det sekskantede Skaft er graveret rundbuede, karrerede Vinduer; den fladtrykte Knop har ligeledes Vinduesornamenter, Oversidens gennembrudte og med Stavværk, Undersidens graverede svarende til Skaftets; de forholdsvis store, kvadratiske Rudebosser har graverede Firblade paa Forsiden og Perlestav rundt om Siderne. Det tolvkantede Bæger er af kbh. Prøvesølv fra 1838 med Mestermærke: N L. Samme Stempel er ogsaa indslaaet under Foden, hvor der desuden er graveret: »Maren Lindahl første Januari 1839«. *Disk,* fra 1600'erne(?), med næsten helt udslidt Cirkelkors; paa Bagsiden indridset: XXVII/XI MDCCCLXXXI.

Alterstager (Fig. 3) fra o. 1625, 27 cm høje. Den runde Fod minder om

E. M. 1939

Fig. 4. Agger. Font (S. 671).

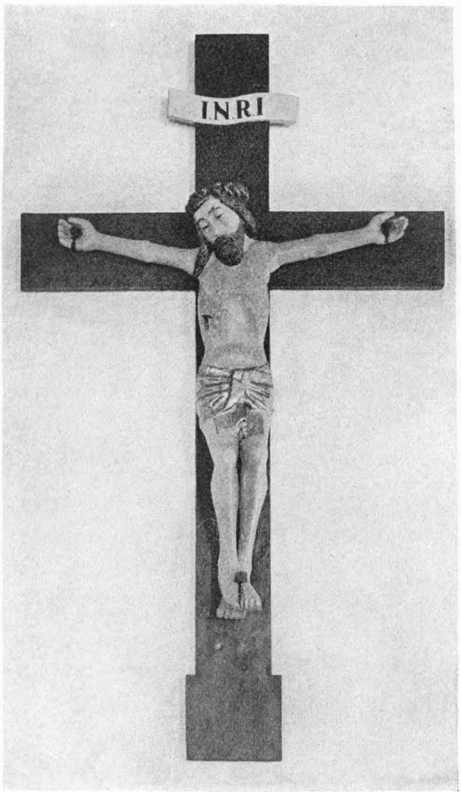

E. M. 1939

Fig. 5. Agger. Korbuekrucifiks (S. 671).

Bordstageformer, mens Balusterskaftet, den flade Lyseskaal og den profilerede Lysetorn svarer til andre Alterstagers.

†*Messehagel* af fiolbrun Kaffa (en Slags uldent Tøj), nævnt 1683 (Rgsk.).

Alterskranke, fra 1838, med meget spinkle og enkle, udsavede Balustre.

Font (Fig. 4), romansk, af Granit, Variant af Tybotypen. Den udbugende Kumme, 60 cm i Tvm., har den normale, halvattiske Mundingsprofil, men Bægerbladene forneden dannes af Rundstave og er formet som en Krans af Hjerter med nedadvendte Spidser. Foden har ret gnidrede Profiler og Hjørneknopper, Plinten er skjult af Cement.

Fad af Nürnbergerarbejde, fra o. 1575, 39 cm i Tvm., med Bebudelsen omgivet af en Majuskelring. Paa Randen er senere graveret CBMLD. Efter Traditionen skal Fadet stamme fra Vestervig Kirke[13].

Korbuekrucifiks (Fig. 5), sengotisk, fra o. 1500, 83 cm høj, med tovflettet Tornekrone og bølgeriflet Haar og Skæg; Øjnene er udført uden Detailler, Lændeklædet kort og snævert, Fødderne krydslagte. Det glatte Korstræ er nyere, Stafferingen moderne, broget. Paa Skibets Sydvæg.

E. M. 1939

Fig. 6. Agger. Gravsten (S. 672).

Prædikestol, landligt snedkret, fra o. 1610—20. De fire Storfelters Arkader minder om Tistedtypen. Hjørnesøjlerne er simpelt drejede, Hjørnefremspringene spidsvinklede, de vandrette Profilled grove. De naive Englehoveder, der sikkert oprindelig har siddet under Fodlisten, er nu placeret nederst paa Postamentfremspringene. Himmelen, med naiv Due, synes at være en nymodens Efterligning af Alterbaldakinen. Moderne, broget Staffering med mørkegraa Felter uden Skrift eller Billeder.

Stolestaderne har enkle Gavlplanker med Toptrekanter og stammer fra Opførelsestiden. 1653 opsattes 25 †Stole, som var udsat og købt fra Vestervig Kirke (Rgsk.).

†Pulpitur, opsat 1653 over alle Kvindestolene i Kirken, eftersom der ikke tilforn var Rum og Plads til Folkene (Rgsk.).

Lysekrone, seksarmet, vistnok polsk Arbejde fra 1700'erne, med Indskrift: »Karen A. K. Kierkegaard 1884—1906«.

Kirkeskib, Brig, skænket 1841.

Klokke 1720. Versaler mellem symmetrisk Bladrække og Grenefyld: »Gloria in excelsis. Me fecit Friederich Holtzmann Hafniæ 1720« (»Ære være Gud i det højeste. Mig gjorde F. H. i København 1720«). Tvm. 67 cm.

GRAVMINDER

Gravsten. Ved Kirkegaardsmuren er henstillet 15 smaa, utilhuggede Granitsten (sml. Fig. 6), o. 40 cm høje, med indhuggede Navnetræk og Aarstal fra

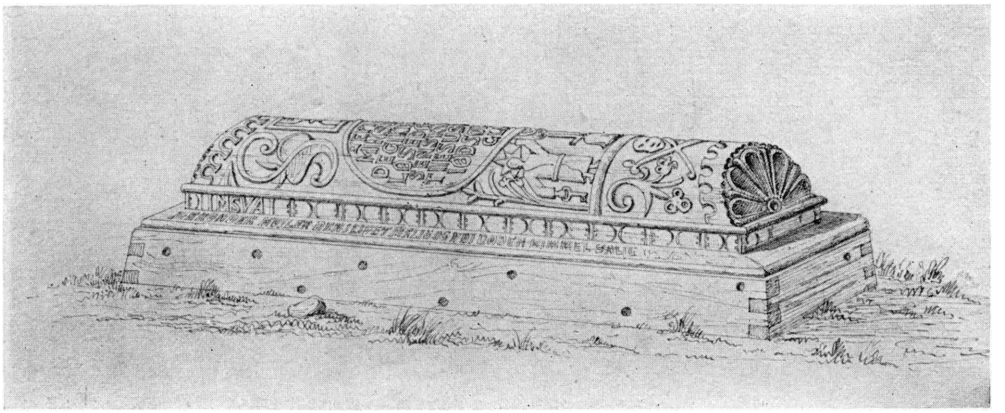

Fig. 7. Agger. †Gravtræ over Maren Pedersdatter, død 1770, Efter Tegning af E. Schiødte 1877. (S. 673).

1800'erne. Den tilvenstre af de paa Fig. 6 afbildede Sten laa 1897 »paa skraa paa en af Gravene« (Engelhardt).

†Gravtræ 1770 (Fig. 7). Indskrift med Versaler. Paa Rammen: »Herunder hviler den i Livet ærlig og nu i Døden himmelsalig Maren Pedersdaatter, fød i Væister Ager 1706, bovede og død ...des Sted 1770«. I et ovalt Felt paa Oversiden af Gravtræet: »Epitafiom. Min Slæl (ɔ: Sjæl) imødegik den seierløse Død, Og Livsens Krone vant i Iesu Sæleskfød (ɔ: Sjæleskiød). Soli Deo Gloria« (»Gud alene Æren«). Paa Siden: »MSVA«. Gravtræet[14], som var taget med fra den forrige Kirkegaard, og endnu 1901 var bevaret paa den nuværende, var for Enderne smykket med reliefskaarne Palmetter; over det ovale Indskriftfelt var et Timeglas (?) mellem Ranker, under det en Klokke mellem to kjortelklædte Personer, den ene S. Peter, og forneden et Kranie over krydslagte Dødningeben. Ifølge en Paaskrift paa Schiødtes Tegning var det af tjæret Egetræ.

KILDER OG HENVISNINGER

Regnskaber 1631—86 (LA. Viborg). — Museumsindberetninger af C. Engelhardt og E. Schiødte 1877, C. A. Jensen og E. Moltke 1939.

P. L. Ingerslew: Beretning om Agger Kirkes Opbyggelse og Indvielse. Kbh. 1839. Chr. Heilskov: Personalhistoriske Indskrifter i Refs Herred, i AarbThisted. 1931. S.149f. Henr. Laursen: Agger Kirke, smst. 1938. S. 20—33.

Thura: Aalborg Stift S. 577—81. Peder Moldrup: Forsøg til en Beskrivelse over Westervig Closter. 1760. S. 151 ff. Nogle Mærkværdigheder i Vestervig og Agger Sogne, optegnet 1826 af Præsten Bendix i Anledning af Kongens Besøg. Topograf. Saml. paa Papir, Refs Hrd. (RA). Uldall: Optegnelser om de danske Landsbykirker V. 1889. S. 170 f.

[1] Saaledes Moldrup S. 151, Thura S. 577, Pontoppidan: Danske Atlas V, 460, sml. Aagaard: Beskrivelse over Thye. 1802. S. 189. [2] Sml. AarbThisted. 1936. S. 228 f.
[3] Fortegnelser over Danmarks Kirker o. 1630 og 1666 (RA). [4] Matriklen 1664 med Tilføjelser (RA). [5] Ingerslew S. 9. [6] Moldrup S. 151 f., Thura S. 578: »Kirken siges,

da den først blev bygget, at være flyttet, saavidt Grundvolden angaar, om Natten til den Sted, hvor den nu staar, da den var lagt paa et andet Sted, nærmere Havet«. Her synes at være sket en Sammenblanding mellem Traditionen om en virkelig Flytning og det sædvanlige Vandresagn om Troldes Indgriben i Kirkebygning. Danske Atlas V, siger blot: »Kirken skal først have været anlagt paa et andet Sted, end hvor den nu staaer«. [7] Kancelliets Brevbøger 27. April 1573. [8] Smst. 4. Marts 1598. [9] C. C. Andresen: Om Klitformationen. 1861. S. 128 f. [10] Moldrup S. 152.

[1] St. St. Blicher: Vestlig Profil af den Cimbriske Halvøe, sml. Laursen S. 25 f.

[2] Andresen S. 234. [13] Heilskov S. 149. [14] Afbildet i Trap: Danmark IV, 1. 1901. S. 286.

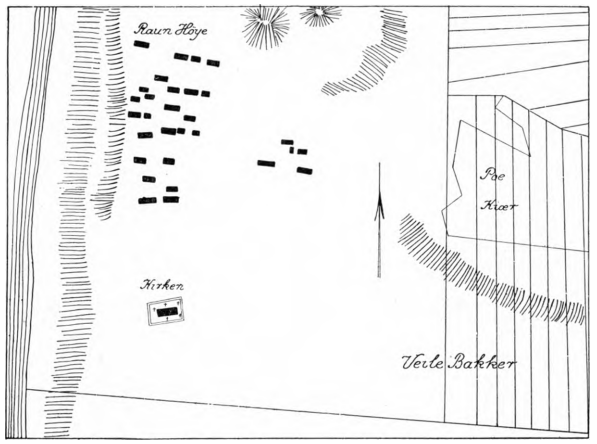

Fig. 8. Agger o. 1800.